

**GENDER TENGLIK VA XOTIN-QIZLAR FAOLLIGI: SIYOSIY ISHTIROK
HAMDA MEHNAT MUNOSABATLARIDAGI ZAMONAVIY IMKONIYATLAR**

*Nizomiy nomidagi O‘zMPU Tarix fakulteti “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va
huquq ta’limi” yo‘nalishi 2-bosqich talabasi*

Baxtiyorova Gulsanam Baxtiyor qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender tenglik tushunchasining mazmun-mohiyati, xotin-qizlarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, shuningdek, mehnat munosabatlarida ayol va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta’minlash masalalari tahlil qilinadi. Gender tenglik zamonaviy demokratik jamiyatning muhim tamoyillaridan biri bo‘lib, u insonning jinsi asosida huquq va imkoniyatlarining cheklanishiga yo‘l qo‘ymaslikni nazarda tutadi. Maqolada O‘zbekiston Respublikasida gender tenglikning konstitutsiyaviy va qonuniy asoslari, xotin-qizlarning siyosiy jarayonlardagi ishtiroki, mehnat bozoridagi imkoniyatlari hamda mavjud muammolar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, gender stereotiplarini kamaytirish, ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish va ularning jamiytdagi faolligini yanada kuchaytirish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: gender tenglik, xotin-qizlar, siyosiy faollik, mehnat munosabatlari, teng huquq, teng imkoniyat, inson huquqlari, huquqiy madaniyat, gender stereotipi, fuqarolik jamiyati.

Аннотация: В данной статье анализируются содержание и сущность понятия гендерного равенства, вопросы повышения политической и социальной активности женщин, а также обеспечения равных прав и возможностей для женщин и мужчин в трудовых отношениях. Гендерное равенство является одним из важных принципов современного демократического общества и предполагает недопущение ограничения прав и возможностей человека по признаку пола. В статье рассматриваются конституционные и законодательные основы гендерного равенства в Республике Узбекистан, участие женщин в политических процессах, их возможности на рынке труда, а также существующие проблемы. Кроме того, выдвигаются предложения по снижению гендерных стереотипов, повышению правовой грамотности женщин и дальнейшему усилению их активности в общественной жизни.

Ключевые слова: гендерное равенство, женщины, политическая активность, трудовые отношения, равные права, равные возможности, права человека, правовая культура, гендерный стереотип, гражданское общество.

Abstract : This article analyzes the content and essence of the concept of gender equality, the issues of increasing women’s political and social participation, as well as ensuring equal rights and opportunities for women and men in labor relations. Gender equality is one of the important principles of a modern democratic society and implies preventing the restriction of a person’s rights and opportunities on the basis of gender. The

article examines the constitutional and legal foundations of gender equality in the Republic of Uzbekistan, women's participation in political processes, their opportunities in the labor market, and existing challenges. It also puts forward proposals aimed at reducing gender stereotypes, improving women's legal literacy, and further strengthening their participation in public life.

Keywords: *gender equality, women, political participation, labor relations, equal rights, equal opportunities, human rights, legal culture, gender stereotype, civil society.*

Bugungi globallashuv va demokratik taraqqiyot sharoitida gender tenglik masalasi jamiyat va davlat oldidagi muhim vazifalardan biriga aylanmoqda. Gender tenglik faqat xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilish masalasi bo‘lib qolmay, balki jamiyatning barcha a‘zolari uchun teng imkoniyatlar yaratish, inson kapitalidan samarali foydalanish va ijtimoiy adolatni ta‘minlash bilan chambarchas bog‘liqdir. Jamiyat taraqqiyotida ayollarning o‘rni nihoyatda katta. Xotin-qizlarning ta‘lim olishi, kasb egallashi, tadbirkorlik bilan shug‘ullanishi, davlat boshqaruvi va siyosiy jarayonlarda ishtirok etishi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish va ularning jamiyatdagi faolligini oshirish zamonaviy davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasining 58-moddasida xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi belgilangan. Mazkur moddaga ko‘ra, davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek, jamiyat va davlat hayotining boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta‘minlaydi. 2019-yil 2-sentabrda qabul qilingan “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni ham gender tenglikni ta‘minlashning muhim huquqiy asoslaridan biridir. Qonunning maqsadi xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta‘minlash sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat. Gender tenglik — ayol va erkaklarning huquq, erkinlik va imkoniyatlardan teng foydalanishini anglatadigan muhim ijtimoiy-huquqiy tamoyildir. Bu tushuncha ayol va erkakning mutlaqo bir xil bo‘lishini emas, balki ularning inson sifatidagi huquqlari va jamiyat hayotida o‘z salohiyatini namoyon etish imkoniyatlari teng bo‘lishini anglatadi. Gender tenglikning ta‘minlanishi demokratik jamiyatning muhim belgilaridan biridir. Chunki insonning ta‘lim olishi, mehnat qilishi, kasb tanlashi, siyosiy hayotda ishtirok etishi va davlat boshqaruvida faol bo‘lishi uning jinsi bilan emas, bilim va qobiliyati bilan belgilanmog‘i kerak. Gender tenglikning rivojlanishi jamiyatning inson kapitalidan to‘liq foydalanish imkonini beradi. Agar iqtidorli va bilimli ayollarning imkoniyatlari turli stereotiplar yoki ijtimoiy to‘siqlar sababli cheklansa, jamiyat muhim salohiyatdan mahrum bo‘ladi. Aksincha, xotin-qizlar uchun ta‘lim, mehnat, siyosat va tadbirkorlik sohalarida teng imkoniyatlar yaratilishi mamlakat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Xotin-qizlarning siyosiy faolligi gender tenglikning muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etishi demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan hisoblanadi. Ayollar ham erkaklar qatori saylash, saylanish, jamoat va siyosiy tashkilotlarda faoliyat yuritish hamda davlat boshqaruvida ishtirok etish huquqiga ega. O‘zbekistonning gender tenglikka oid

qonunchiligida xotin-qizlar va erkaklarning davlat xizmatida teng imkoniyatlarga ega bo‘lishi belgilangan. Xususan, davlat xizmatidagi lavozimlarga, jumladan rahbarlik lavozimlariga tanlovlarda xotin-qizlar va erkaklarning teng ishtiroki ta’minlanishi nazarda tutilgan. Siyosiy faollikni oshirish uchun ayollarning huquqiy savodxonligini yuksaltirish muhim. O‘z huquqlarini yaxshi bilgan fuqaro saylov jarayonlarida, jamoatchilik muhokamalarida va ijtimoiy tashabbuslarda faolroq ishtirok etadi. Shuningdek, yosh qizlarning siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga qiziqishini oshirish ham muhim vazifalardan biridir. Buning uchun oliy ta’lim muassasalarida huquqiy va siyosiy savodxonlikka qaratilgan tadbirlar, munozaralar, seminarlar va loyihalarni ko‘paytirish maqsadga muvofiq. Mehnat sohasi gender tenglikni amaliy jihatdan ta’minlash zarur bo‘lgan eng muhim yo‘nalishlardan biridir. Ayol va erkaklar mehnat qilish, kasb tanlash, ishga joylashish, kasbiy rivojlanish va mehnati uchun munosib haq olish imkoniyatlariga ega bo‘lishi kerak. 2019-yildagi O‘RQ-562-son Qonunning 21-moddasida mehnat munosabatlarida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari belgilangan. Unda ishga qabul qilishda teng imkoniyat, teng mehnat uchun teng ish haqi, xizmat bo‘yicha ko‘tarilish, qayta tayyorlash va malaka oshirishda teng imkoniyatlar kabi kafolatlar nazarda tutilgan. Bu normalar mehnat bozorida gender kamsitilishining oldini olish uchun muhim ahamiyatga ega. Ish beruvchi xodimning kasbiy qobiliyati, bilim va tajribasiga e’tibor qaratishi, uning jinsiga asoslangan asossiz cheklovlarga yo‘l qo‘ymasligi lozim. Mehnat munosabatlarida yana bir muhim masala — ayollarning rahbarlik lavozimlaridagi ishtirokidir. Zamonaviy jamiyatda rahbarlik qobiliyati jins bilan emas, bilim, tajriba, mas’uliyat va boshqaruv ko‘nikmalari bilan belgilanadi. Shuning uchun xotin-qizlarning boshqaruv va rahbarlik lavozimlariga intilishini qo‘llab-quvvatlash muhimdir. Gender tenglikni ta’minlashdagi asosiy muammolardan biri gender stereotiplaridir. Gender stereotiplari ayol va erkaklarning jamiyatdagi o‘rni, kasbi yoki xulq-atvori haqida shakllangan umumiy va ko‘pincha asossiz qarashlardir. Masalan, ayrim kasblarni faqat erkaklarga yoki faqat ayollarga mos deb hisoblash, ayollarning rahbar bo‘lish qobiliyatini past baholash yoki siyosiy faoliyatni erkaklarga xos soha sifatida ko‘rish gender tenglikka salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bunday stereotiplarni kamaytirishda oila va ta’lim muassasalarining o‘rni katta. Yosh avlodga insonning imkoniyatlarini jinsi bilan emas, uning bilimi, qobiliyati va mehnati bilan baholash kerakligi tushuntirilishi lozim. Ommaviy axborot vositalari ham gender tenglik madaniyatini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ayollarning ilm-fan, siyosat, tadbirkorlik, ta’lim va boshqa sohalardagi muvaffaqiyatlarini keng yoritish jamiyatdagi stereotiplarning kamayishiga yordam beradi. BMT gender tengligi hamda xotin-qizlar huquq va imkoniyatlarini kengaytirish barqaror rivojlanishga erishish yo‘lida muhim ahamiyatga ega ekanini tan oladi. Gender tengligi - tinch, farovon va barqaror dunyo uchun asos bo‘ladigan inson huquqlaridan biridir. U 2030-yilgacha bo‘lgan davrda barqaror rivojlanish kun tartibining asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, Barqaror rivojlanish maqsadlarining 45 ta maqsadli va 54 ta genderga xos ko‘rsatkichlarida o‘z aksini topgan. Gender tengligiga erishish va gender tafovutlarini tugatish barcha BRMLar kesimida multiplikator effektini yaratadi va ularga erishishni jadallashtiradi. O‘zbekistonda gender tenglik masalasi bir qator huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Eng muhim hujjatlardan biri O‘zbekiston

Respublikasi Konstitutsiyasidir. Konstitutsiyaning 58-moddasi davlat zimmasiga xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda hamda boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta’minlash majburiyatini yuklaydi. Shuningdek, 2019-yil 2-sentabrdagi O‘RQ-562-son Qonun gender tenglikni ta’minlashning maxsus huquqiy mexanizmlarini belgilaydi. Mazkur qonunda siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, mehnat va boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta’minlash kafolatlari nazarda tutilgan. Qonunning davlat xizmati va saylov huquqlariga oid normalari xotin-qizlarning siyosiy hayotdagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi. Jumladan, xotin-qizlar va erkaklarning saylash va saylanishda teng huquqlarga ega ekanligi qonunda mustahkamlangan.

Xulosa qilib aytganda, gender tenglik zamonaviy demokratik jamiyatning muhim qadriyatlaridan biri bo‘lib, xotin-qizlarning siyosiy, ijtimoiy va mehnat faoliyatini kengaytirish bilan bevosita bog‘liqdir. Ayollarning jamiyat hayotidagi faolligi qancha yuqori bo‘lsa, mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy salohiyatidan foydalanish imkoniyatlari ham shuncha kengayadi. O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlash uchun mustahkam huquqiy baza yaratilgan. Konstitutsiyaning 58-moddasi va O‘RQ-562-son Qonun xotin-qizlar va erkaklarning teng huquq hamda imkoniyatlarini huquqiy jihatdan kafolatlaydi. Endilikdagi asosiy vazifa ushbu huquqiy kafolatlarning amaliy hayotda to‘liq namoyon bo‘lishini ta’minlashdir. Buning uchun davlat organlari, ta’lim muassasalari, ish beruvchilar, fuqarolik jamiyati institutlari va oilalar o‘zaro hamkorlikda faoliyat olib borishi zarur. Gender tenglik — faqat ayollar masalasi emas. U jamiyatdagi adolat, inson qadriyat va teng imkoniyatlar masalasidir. Shuning uchun xotin-qizlarning siyosiy va mehnat sohalaridagi faolligini oshirish O‘zbekistonning demokratik va ijtimoiy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

7. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023.
8. 2. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-562-son, 2019-yil 2-sentabr.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni O‘RQ-561-son, 2019-yil 2-sentabr.
10. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent, 2022.
12. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Gender tenglik va xotin-qizlar huquqlariga oid xalqaro hujjatlar.